

REVIEW OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN BULGARIA

VASIL VASILEV

PHD AT PEDAGOGICAL FACULTY
DEPARTMENT "TECHNOLOGY STUDY AND VOCATIONAL EDUCATION"
AT KONSTANTIN PRES LAVSKY – UNIVERSITY OF SHUMEN

BULGARIA

VASKO_I_VASILEV@ABV.BG

ABSTRACT: CURRENTLY BULGARIAN EDUCATION IS DEVELOPING IN LINE WITH EUROPEAN STANDARDS AND HIGH SOCIAL VALUE. IN TERMS OF PERSONALITY IT SEEKS THE FORMATION OF HIGH GENERAL CULTURE, REDUCING INEQUALITY AND INJUSTICE, ACQUIRING SKILLS AND QUALIFICATIONS RELEVANT TO BUSINESS NEEDS, BUILDING A WIDE COMMUNICATIVE ABILITY, SCIENTIFIC TRAINING AND KNOWLEDGE, GUARANTEEING INDEPENDENT PROFESSIONAL SELECTION, IMPLEMENTATION AND DESIRE FOR CONTINUOUS EDUCATION AND IMPROVEMENT ONLY.

KEYWORDS: EDUCATION, EDUCATIONAL PROCES.

В настоящия момент българското образование се развива в съответствие с европейските стандарти и е висша обществена ценност. По отношение на личността то има за цел формиране на висока обща култура, намаляване на неравенството и несправедливостта, придобиване на качества и квалификация, съответстващи на нуждите на бизнеса, изграждане на широка комуникативна способност, научна подготовка и икономическа култура, гарантиращи самостоятелен професионален избор, реализация и желание за непрекъснато образование и самоусъвършенстване.

Независимо от постигнатите успехи страната изостава от страните членки на Европейския съюз по отношение на прехода към икономиката на знанието.

Причина за това са:

- недостатъчните инвестиции в образованието;
- нормативна база, която не гарантира ефективен равен достъп до образование на всички;
- неефективна система за оценяване на качеството на образованието;
- нерешени проблеми с квалификацията на учителите;
- застаряващ персонал в учебните заведения;
- висок относителен дял на децата, които не постъпват и отпадат от училище;
- висок относителен дял на учениците, които употребяват психотропни вещества;
- висок брой на малолетните и непълнолетните извършители на престъпни деяния;
- неефективна връзка между училище, семейство, институции и общество;
- несъответствие на училищната мрежа с демографските реалности;
- ниска здравна култура на младото поколение;
- липса на медицинско обслужване в училище.

Според участниците във форума в Дакар (2000 г.) "образованието е ключ към устойчиво развитие на света и осигурява възможност за ефективно участие в живота на обществото през XXI век", а това предполага "образование за всички", т.е. "всяко дете,

юноша и възрастен човек има право на образование, което му дава възможност да се научи да познава, да действа, да живее заедно с другите и да съществува”.

Осигуряването на равен достъп до образование на всички деца е важна функция на държавния сектор в страните с ниски равнища на доходите на населението. Образованието е от полза не само за отделния човек, но и за обществото като цяло. При условие, че децата прекарват достатъчно много време в училище, и в частност, когато момичетата получават подходящо училищно образование, темповете на икономически растеж се увеличават, раждаемостта и детската смъртност намаляват и се подобряват успехите на следващото поколение в образованието. Подходящото начално и средно образование означава не само обогатяване на отделния човек, то обогатява обществото.

Постоянен проблем в много промишлено развити страни са неграмотността и ниската квалификация.

Образователното равнище и професионалната подготовка на българските граждани са един от най-важните критерии за тяхното използване в системата на отбраната и сигурността. Нивото на образование на една нация има решаващо значение за нейното цялостно развитие и мястото ѝ в съвременните международни процеси. В началото на XXI век образованието се превръща в критерий от първостепенна важност в световната икономическа битка (нови технологични производства, световен пазар и др.). Ето защо бъдещето на всяка страна, независимо от нейната степен на социално-икономическо развитие, се определя от способността ѝ бързо да се ориентира и пълноценно да се включи в световните процеси.

Прекомерното изтъкване на компютърните умения и ролята на Интернет подриват авторитета на образованието. Има ученици, които не умеят да смятат и пишат, защото разчитат това да свърши компютъра.

Доброто образование е задължителна предпоставка за успех във всяка сфера на обществения живот. Липсата на добро образование е спирачка за икономическия растеж, тя води до по-лошо управление, и в края на краищата – до по-малко сигурност.

Преди образованието бе насочено към репродуктивното знание и целта бе децата повече да знаят. Днес те трябва повече да могат. Съвременното образование трябва да прави децата по-адаптивни, да имат не знание заради самото знание, а повече практическа приложимост на знанието.

Основен приоритет днес е борбата за ликвидиране на неграмотността, а това изисква “образованието за всички” да бъде реалност. Нарастването на бедността и световната икономическа криза са едни от основните причини новите информационни технологии и Интернет да не се използват в достатъчна степен за практическо осъществяване на “образование за всички”. „Преходът към новото време и актуалността на проблема за изграждане на оптимален модел за технико-технологично обучение на подрастващите се обуславя от основополагащото място, което то трябва да заема при формирането на широка технологична и организационна култура елементи на функционалната грамотност като настоящ образователен идеал на цивилизацията” [Neli].

Новите предизвикателства на XXI век са устойчивото развитие, мира и стабилността в отделните страни и региони и отношенията между тях. Те са свързани с:

- Разширяване на образованието в служба на индивида и обществото.
- Осигуряване на достъп на всички до новите информационни технологии.

- Превръщане на “образованието за всички” в национален приоритет, независимо от пола, етническия произход и религиозната принадлежност.
- Преодоляване на маргинализацията и бедността чрез образованието.
- Обвързване на стратегическите приоритети в развитието на страната с образованието.
- Осигуряване на необходимите ресурси за реализиране на целите на “образованието за всички”.
- Издигане на ролята на училището за развитие на демократичните ценности, за толерантност и социална справедливост.
- Разширяване и усъвършенстване на комплексните грижи за малките деца и тяхното възпитание, особено по отношение на най-уязвимите и децата в риск.
- Всички деца, особено момичетата и тези, от етническите малцинства, да могат да получават безплатно и задължително висококачествено начално образование.
- Да се удовлетворят образователните потребности на младите и възрастните хора на основата на равен достъп до съответни програми за обучение.
- Да се повиши с 50% нивото на грамотността на възрастните и им се предостави равен достъп до базисно и непрекъснато образование.
- Да се повишава качеството на образованието във всичките му аспекти и се осигури успеваемост за всички.

Обособените културно-образователни области и включените в тях учебни предмети осигуряват възможности за междупредметно взаимодействие в образователния процес. Те съхраняват постиженията и положителните тенденции и очертават промените, новите насоки и измерения на образованието в начален етап, а именно:

- Изграждане на междупредметна система за гражданско образование.
- Усъвършенстване на нормативната база за подготовка и квалификация на учителите.
- Създаване на авторитети в държавната и регионалната училищни мрежи чрез повишаване на квалификацията на учителите.
- Гарантиране на културната и социална идентичност и интеграция на младите българи в Р България.
- Навременно и адекватно санкциониране за асоциално поведение, неуважение и нетолерантност към околните.
- Неутрализиране на такива отрицателни последици на глобализацията като увеличаване на неравенството в доходите, с помощта на средства за въздействие, които в крайна сметка могат да се окажат по-силни, отколкото политиката на пазара на труда
- Инвестиции в системите си на образование и професионално обучение.
- Особено внимание на училищния спорт с цел подобряване на физическото здраве на децата и младежите и възпитание в среда на съревнование и конкурентоспособност.
- Създаване на трайни навици за здравословен живот и начин на хранене, за предотвратяване на рисковете от ранни хронични заболявания, да формира ценности като уважение, работа в екип, готовност за взаимна помощ, самодисциплина и стремеж към публична изява, способност за труд, вземане на самостоятелни решения и способност да носят отговорност за тях.

- Ориентиране на учебния процес към обучаемия, у когото преподавателите непрекъснато изграждат способности за ползване на информация, за мислене, за вземане на самостоятелни решения и предлагане на иновации във всички сфери на обществения и стопанския живот.
- Осъществяване на промените в образованието “стъпка по стъпка”.
- Съвременна учебна документация.
- Квалификация на учителите.
- Осигуряване на необходимите финансови и материално-технически ресурси.
- Ранно чуждоезиково и компютърно обучение.
- Изграждане на системата за гражданско образование.
- Придобиване на широка комуникативност, компютърна грамотност, икономическа култура, работа в екип.
- Интегриране на децата от етническите общности, за преодоляване на негативните явления в образованието.
- Създаване на условия за “учене през целия живот”.

В началото на третото хилядолетие приоритет на образованието е изграждането на творчески личности, способни самостоятелно да мислят, да решават проблеми, да правят самостоятелен избор за собственото си поведение и начина си на живот. Проблемите на младите хора са проблеми и на учителите, защото те наравно с родителите и цялото общество носят отговорност за тяхното бъдеще.

Съвременното образование изисква промяна в образователната парадигма:

- в центъра на обучението се поставя ученикът с неговите потребности, интересите му, психичните и личностните му особености;
- променя се ролята на учителя, който се превръща в партньор на ученика - насочващ, подпомагащ и контролиращ процеса на овладяването на знания и умения;
- учителят става помощник и регулатор;
- въвеждат се интерактивни методи на преподаване;
- гарантира се повече свобода, но се изисква и по-голяма лична отговорност от страна на участниците в образователния процес чрез следене на резултатите и контролиране на качеството му.

Всичко това е в противоречие с актуалното състояние на българското образование, защото днес:

- то в недостатъчна степен отчита възрастовите особености на учениците;
- подчинено е предимно на изискванията за запаметяване и възпроизвеждане на конкретни знания;
- затворено е в отделни предмети, без достатъчно да позволява продуктивни връзки между тях;
- в недостатъчна степен се опира на личния опит на ученика;
- не е ориентирано като цяло към формиране на готовност за социализация.

Потребностите на съвременните деца поставят специфични изисквания и към образованието. Обновяването му, в това число и на методите на обучение, обаче, става твърде бавно - оказва се, че по настояще образователна среда трудно реагира на

настъпващите бързи промени. Резултатите са налице - демотивация, пасивност и апатия са завладели голямо число ученици и пречат на образователния процес.

Голяма част от учениците възприемат ученето като задължение, което не носи удоволствие по презумпция. Осъществявайки се по начин, който представя знанието като нещо, което е далеч от живота без да се осъзнава реалната му стойност по необходимост, се създава и допълнителна отрицателна нагласа. Всичко това е приведено във форма, която поставя учениците в подчиненото положение на човек, от когото нищо не зависи, освен да удовлетворява нечий очаквания, като се пренебрегват не само желанията му, но дори и възрастовите особености. Почти на всеки ученик се харесва да бъде център на вниманието, център на света, в който живее, иска да има свободата да се изразява, да изпробва възможностите си и с безкрайно любопитство да изследва всичко, което предизвиква интерес и радост. Действителността е друга – съществува принудата детето да бъде обездвижено дълги часове, заставяно е да върши неща, доста от които скучни, без да се осъзнава връзката им със света, който го заобикаля, във време определено му по разпоредби, като се пренебрегва индивидуалния темп на развитие. Приравняването по общовалидни стандарти, които трябва да бъдат покрити своевременно, стреса на ежедневните изпити – „изпитания“, големите групи, непозволяващи в достатъчна степен прилагането на индивидуален подход, получаването на готови знания, които изпреварват и обезценяват собствените разсъждения и идеи на учениците,

Стилът на учене, при който учениците възпроизвеждат определено „количество“ знания е недостатъчен сам по себе си и е причина да цари незаинтересованост и отчуждение.

В съвременните условия трябва да се наблегне на взаимодействието „ученик-ученик“ (а не на „учител-ученик“) и се обърне особено внимание на работата в екип. В тази връзка Мартин Валке (Martin Valcke) казва: „Обучението не е спортно състезание, в което учениците са зрители. Те не трябва само да стоят в клас, да слушат учителя, да запомнят неговите думи и да отговарят на въпросите му. Те трябва да дискутират за това, което изучават, да го свързват със своя личен опит, да го прилагат в ежедневието си. Правейки това, те изучават част от себе си“. Ученето е търсене на знания. То започва с проблем, около който учениците се опитват активно да строят значения. Целта е да се достигне до собствено разбиране, а не до запомняне на „правилния отговор“. Знанието се получава чрез индивидуално участие и контакт със съдържанието (информацията), а не чрез имитации и повторения.

Образователните реформи, които протичат в страната ни, заедно с развитието на нови образователни стандарти, въвеждането на нови дисциплини, нови учебници и учебни помагала. Изисква промяна в методиката на обучение.

В рамките на Националната програма за обучение не можем да си представим процеса на обучение без използване на интерактивни методи на преподаване. В съвременните педагогически практики са разработени и осъществени десетки нови стратегии, методи и техники на преподаване. „Уменията, които осигуряват мобилност при извършване на професионални дейности, стават все по-необходими както за отделния човек, така и за ефективното функциониране на обществото като цяло. Постепенно образованието започва да се свързва като резултат не само с грамотността и овладяването на основите на науките, а с една категория, която осигурява по-голямата му обвързаност с най-актуалните потребности на личността и обществото, категория, която показва по-високо ниво на стремежа към качество на образованието.

Така се поражда понятието функционална грамотност. Тя е вследствие от непрекъснато повишаващите се изисквания към образованието, което трябва да осигури възможност за получаването както на обща, така и на професионална култура, включваща социална, икономическа, техническа, технологична и т.н. компетентност” [3].

В последните години особено много се говори за интерактивните методи на обучение, които са съвременен модел за изграждане на образователен диалог.

Интерактивността е важна, защото добри резултати се получават, когато всеки ученик отразява учебната действителност, прилага знанията си на практика и прави заключения. Чрез интерактивните методи ученикът се поставя в творческа ситуация, в центъра на обучение.

Учителят е организатор на търсенията на учениците, ръководител на самостоятелната им работа, в резултат на което учениците превръщат от обект на обучението в негов субект. Така с общи усилия учителят и ученикът създават учебна обстановка, която гарантира ефективно усвояване на знанията и уменията и успешното им прилагане в практиката.

Концептуалните основи на дисертационното изследване са формирани на основата на анализ и преосмисляне на теоретико-методологичните подходи, представени в работата на редица учени от различни научни направления по проблемите на прилагане на интерактивните методи в училище.

Анализът на проучената литература – наша и чужда – показва, че изследователите не са единни за същността, структурата и съдържанието на професионалното образование и използването на интерактивните методи на обучението.

Всичко това дава основание да се приеме, че изследването на проблема – теоретично и емпирично, както и разработването на тази основа на модел за повишаване на познавателната активност на учениците в резултат на прилагане на интерактивни методи в обучението ще допринесе за повишаването на ефективността и качеството на образователния процес на учениците.

REFERENCES

1. Natsionalna programa za modernizatsiya na bulgarskoto obrazovanie /2005-2010/
2. Natsionalna programa za razvitiie na uchilishtnoto obrazovanie i preduchilishtnoto vuzpitanie i podgotovka (2006 - 2015)
3. **Dimitrova. N., 2015:** Functional literacy – criteria to quality of educational process. International Scientific Online Journal, Issue 13, September 2015, pp. 22 – 26, www.sociobrain.com
4. **Dimitrova. N., 2015:** Specific Approaches for the Construction of Functional Literacy Through Technology Training. International Scientific Online Journal, Issue 7, March 2015, pp. 64 – 68, www.sociobrain.com
5. **UNESCO,** Education for All. The Quality imperative. EFA Global Monitoring Report, 2005.